

ETYMA GRAECA

Kratice: Boisacq=E. B., Dictionnaire étymologique de la langue grecque. 4e édition. Heidelberg 1950 (samo ponatis stare izdaje). — Chantraine=P. Ch., La formation des noms en grec ancien. Paris 1933. — Schwyzer I = E. Sch., Griechische Grammatik (Hdb. der Altertumswiss. II. Abt. I. T. I. Bd.) Bd. I. München. 1939. — Walde—Hofmann=A. Walde, Lat. etym. Wörterbuch. 3. neubearb. Aufl. von J. B. Hofmann. Bd. I (A—L). Heidelberg 1938.

αἶκλον

Beseda je pomenila pri Špartancih „večerja“, prim. še αἶκλον· δειπνον Hes. Osthoff, Perf. 458 (gl. Boisacq s. v.) je zadnjo besedo izvajal iz *ἀκνιον ter jo zvezal s skr. *açnati* „jé“. Toda za to, da palatalni element aficira konzontant + nazal ter nato povzroči diftong, ni primera. Besedi vežem z αἶκλου αἰγωνία τοῦ βέλους Hes. Ti „koti“, t. j. krila pri osti pučice imajo nalogo, da zarežejo širšo rano in ovirajo izvlačenje osti. Boisacq s. v. αἶκλοι in Walde—Hofmann s. v. *ico* povesta, da je beseda sorodna z αἰχμή „ost, sulica“, lit. (*j*)ėszmas „raženj“, stprus. *aysmis* „raženj“; koren je **aik'* - „suniti, bosti“. Kakor je iz korena **ker-* „rezati“ izvedena lat. beseda za „večerjo“ *cēna* < *ker-t-snā, prvotno „rezanje“, tako je tudi αἶκλον, αἶκνον „nabadanje na ost, raženj“ dalo pomen „večerja, glavni obed“.

ἄρτος

Boisacq s. v. osnačuje etimologijo kot temno: razlaga, da je to substantiviran ptcp. ἄρτός „to, kar je pripravljeno“, ga ne zadovoljuje. V obrambo te etimologije bi sicer mogli navesti Etym. m. 150, 39 s.: Ἰπποκράτης προσ-άρματα τὰ σιτία λέγει. Kljub temu je pomen „pripravljeno“ morda le preveč medel izraz za kruh.

Kruh se v grščini imenuje tudi δάρατος (tesal.), δαράτη (delf.) in ta beseda ima sorodnike v skr. *dūrva* „trava, ki daje proso“ (*Panicum dactylon*), nizoz. *tarwe* „pšenica“ itd. (gl. Boisacq s. v. δαράτη) in lat. (< gal.?) *dravoca* „repinec“, v rom. jezikih „ljudjka“. In končno ima Hes. glosa ζαρτός· ζωμὸς τριπτὸς „zmlēt zalogaj, hrana“, kar je pač „kruh“ ali podobna hrana. Boisacq besede ne pozna, pa tudi med besedami z ζ- ni nobene, s katero bi jo mogli zvezati. Zato jo izvajam iz *δαρτός, prim. δάρατος. Prim. glede δ/ζ Schwyzer I 330: ζάπεδον „pod“

k *δεμ-, ζακόρος „pometač“ ter ibid. 331 dost. 2, kjer navaja za ta pojav tujke kot ζόρξ poleg ἰορκος, δόρξ, δορκάς. Glede izpada drugega α v δάρα- > ζαρ- gl. Schwyzer I β), 1: σκόρ(ο)-δον, βερ(ε)νίκη i. p. Nenaglašen vokal za likvido ali nazalom izpade.

Jasna je etimologija samo za δάρατος; za ζαρτός in ἄρτος je ni. Zato mislim, da imamo tu opravka s spačenjem začetka besede pod vplivom tabuja, s tako imenovano décapitation, gl. W. Havers, Neuere Literatur zum Sprachtabu (Sb. Ak. d. Wiss. Wien, Phil.-hist. Klasse, Bd. 223, Abh. 5, Wien 1946), 117 ss. Havers tam našteva za to primere kot skr. *áhar* nasproti got. *dags* ali spremembo začetnega konzonanta v besedi za srce **kʷrd-* v gr. καρδία, ir. *críde* nasproti **gʷhrd-* v skr. *hr̥d*. Kruh kot najvažnejša hrana je tudi mogel biti tabuiran, prim. naš običaj, da hlebci prekrizajo, preden ga začno rezati; da kruh, ki pade na tla, poberejo in poljubijo. Tabu bi torej po m. mn. mogel pojasniti zvezo med navedenimi tremi gr. besedami. Ne zdi se mi pa mogoče razlagati odpad začetnega δ- po napačni delitvi (gl. Boisacq s. v. δάκρυ op. pod črto 1). Izključujem tudi možnost, da bi videli v začetnem δ- prefiks (o teh gl. Schwyzer I 417 op. pod črto 1). Proti obema možnostma govorijo dejstva, da se ζαρτός začenja z ζ-: prisiljeno bi bilo razlagati ta ζ- iz končnega -ς predidočega adjektiva in začetnega δ-. Prefiksa ζ- pa vsaj Schwyzer I. c. ne navaja.

δοίδυξ, -υκος, m.

V tej besedi, ki pomeni „tolkač“ (pri možnarju), vidita Boisacq s. v. in Chantraine 383 intenzivno reduplikacijo δοι-, sicer pa označujeta besedo kot „temno“. V -δυκ- vidim isti element kot v δεύκει φροντίζει Hes., drugo gl. pri Boisacq s. v. ἀδευκής. Kakor po animističnem pojmovanju, ki pripisuje predmetu dejanje, ki ga izvršuje s pomočjo predmeta človek, κρατήρ pomeni prvotno „tisti, ki meša“ > „mešalni vrč“, tako je δοίδυξ prvotno bil „tisti, ki si prizadeva“, očitvidno zaradi vztrajnih udarcev, ki so potrebni, da se na pr. žito zdrobi. To razlago potrjujeta naslednji paraleli. Tolkač se imenuje tudi θυέστης (in „možnar“ je θυεία). Besedi je Persson (citat gl. pri Boisacq s. v.) razložil s korenem, ki je v glagolu θύνω „burno se poganjam“. Hes. ima glosa σπούδαξ· ἀλετριβανος „tolkač“: beseda spada evidentno k σπεύδω „hitim, žurim se“.

εἰρεσιώνη

Tako so imenovali lovorovo ali oljčno vejico z belimi in rdečimi trakovi, na katere so navezali sadove, na pr. smokve, in posodice z vinom in oljem, ter jih nosili okoli; nato so jih zataknil pred hišo in jih pustili tako do prihodnje žetve. Obi-

čaj izvira iz želje, pospešiti rodovitnost, in je v zvezi s praznovanjem žetve (Nilsson, Gesch. d. griech. Rel. I 114 s.). Boisacq s. v. označuje besedo kot temno, Chantraine 208 jo spravlja v zvezo z Apolonovim epitetom ἐρέσιος: toda Apolon z rodovitnostjo nima opravka in kako naj bi bil v atiščini ἐρ- prešel v εἰρ-? Tudi Suidova razlaga s. v., da se beseda tako imenuje διὰ τὰ ἔρια, „po volnenih trakovih“, ne upošteva začetnega εἰρ- in tudi ne razloži nadaljnih zlogov.

V besedi vidim kompozitum tipa ἐλκεσί-πεπλος in jo izvajam iz *εἰρεσι-ώρα. Prvi del spada k glagolu εἶρω „vežem“ (v prezentu, prim. ἐλκεσί-, ἀρχεσί-): na vejico so res navezovali zgoraj omenjene predmete. Toda kaj je -ωνη? Chantraine 207 s. navaja nekaj izvedenk z ωνο-, -ωνη-, ki so jasne, večino besed z -ωνη pa ima za precej temno. Najbližji po zunanem izgledu bi bili Ἀκρισιώνη „Akrisijeva hči“ in morda tudi ἰασιώνη „slak“: v njih bi mogli videti fem. k patronimikom na -ίων, Ἀκρισιών, Ἰασίων. In tako tudi J. K. Schönberger, Glotta XXIX (1941), 85 ss. poskuša razložiti našo besedo iz imena boga rodovitnosti ali žita *Εἰρεσιών, čigar hči bi bila *Εἰρεσιώνη — obedve imeni sta neizpričani. Blizu je naši besedi po področju tudi ἐντεριώνη „cepič“ k ἔντερον. Toda če je v prvem delu tranz. glagol, je v drugem delu objekt, in sicer subst. ὦρα „letni čas > sadovi, pridelki, ki jih daje letni čas“, prim. Xen. Hell. II 1, 1 ἀπὸ τῆς ὥρας ἐτρέφοντο. Na vejico so bili navezani sadovi.

Drugi del -ώρα je prešel v -ωνη po disimilaciji ρ-ρ v ρ-v. Na to, da je namesto drugega -ρ- stopil -v-, je najbrže vplival omenjeni sufiks -ωνη, ki res nastopa v raznih besedah za rastline, gl. Chantraine l. c. Disimilacija se mi zdi mnogo verjetnejša kakor menjavanje med r/n : *osara > ὦρα : *osana > -ωνη, prim. slov. *jesen*. Kompozitum je nastal šele v grščini in tu je šele nastopila disimilacija. Čudno bi bilo, da bi se dubleta *ῶνη k ὦρα ohranila v kompozitu, sicer pa nikjer drugje.

καπαρδεῦσαι·μαντεύσασθαι Hes.

Gornjo Hesihijevo glosa vežem s σκαπαρδεῦσαι κρῖναι Hes. in σκάπαρδος ὁ ταραχώδης καὶ ἀνάγωγος Hes. Začetni σ- pred tenuis more majkati, prim. slov. *skorja* — shr. *kora*. Z malo divergenco v vokalizmu spada nadalje sem σκαπερδεύω „rogam se“ in σκαπέρδα. Pod tem imenom opisujejo stari (gl. Boisacq s. v.) tole igro: čez drog so vrgli vrv; vsak konec je zagrabil eden igralec, obrnjen proti drugemu s hrbtom. Igra je bila v tem, kdo bo nasprotnika potegnil kvišku. Hes. dostavlja, da se zato vsaka težava tako imenuje in da je tisti, ki je v stiski, σκαπέρδης. — Razumljivo je, da so glavno zabavo imeli gledalci, kajti nasprotnika se nista videla: često sta istočasno poskočila, da bi s svojo težo potegnili kvišku nasprotnika;

včasih sta, da bi skočila, istočasno počenila in se pri tem zadelo z nekim delom telesa. Tako postanejo gornje glose razumljive: pri igri je šlo za „odločitev“, odtod pomen κρῖναι, igra je bila „hrupna“, zato tudi pomen „nevzgojen“. Da ni potekala brez „roganja“, je tudi jasno. Ostane vprašanje, kako je glagol dobil pomen „napovedati, prerokovati“, gl. naslovno glosa. Boisacq s. v. σκαπέρδα te glose ne navaja; tudi drugje je nisem zasledil.

Naj začnem s σκαπέρδα. Besedo izvajam *σκα-(σ)κερδα: v njej vidim lomljeno reduplikacijo σκα(ρ)- in -σκερδ- iz korena *(s)ker- „skačem“, prim. σκαίρω, in sufiksu -d-: koren s sufiksom se dobi v besedah κόρδαξ „ples, ki so ga izvajali predvsem v komediji; značilne zanj so bile lascivne kretnje v bokih“ (O. Navarre, Le Théâtre Grec, Paris 1925, 168), κορδύλη „kij“ (= „kar se vihti“), κράδη „veja“ (= „kar se maje“), κραδαίνω „vihtim“ itd., gl. Boisacq s. v. κόρδαξ. Disimilacija κ-κ v κ-π je pospešil gotovo glagol πέρδομαι in sama vsebina igre: saj imamo pri Hes. tudi glosa λακκοσκάπερδον· λακκόπρωκτον „ki ima široko zadnjico“. Koren sam pa kaže brez dvoma na skakanje. Lat. saltare pa pomeni „skakati“ in „plesati“ (insultare = σκαπερδεύειν). Kje je „plesati“ dobilo pomen „prerokovati“? Mislim, da je edini odgovor na to: v šamanizmu; edino tu sta združena. V Dionizovem kultu so tudi padali v „zamaknjenje“ pod vplivom godbe in plesa, imeli so privide, toda niso prerokovali; enako je bilo v kultu Velike Matere. Toda vse to so bila skupinska zamaknjenja, medtem ko pri prerokovanju gre za posameznika. In tak individualist je šaman, prim. k naslednjemu W. Muster, Der Schamanismus bei den Etruskern (Arbeiten aus dem Institut für allgem. u. vgl. Sprachwiss., hrsg. v. W. Brandenstein, Graz, H. 1: Frühgeschichte u. Sprachwissenschaft, Wien 1948, str. 60 ss.). Na str. 66 pravi Muster: „Element, ki najbolj bije v oči pri šamanizmu, je ekstaza. Kot sredstvo, ki jo povzroči, služi pri Etruščanih pač ples“ — to dokazujejo ohranjene slike. Namen ekstaze pri šamanizmu pa je (ibid. 61): zdraviti bolne, spremljati duše mrtvih v onostranstvo, odvracati nesrečo in stisko, zvedeti, kar je skrito . . . Šamanizem nikakor ni omejen samo na Sibirijo (Muster, l. c. 62), vendar je verjetno, da je v Grčijo izžareval s severovzhoda čez Tracijo. Na vpliv arktičnega kulturnega kroga pa je pokazal že Švicar K. Meuli v članku Griechische Opferbräuche (Phyllobolia für P. von der Mühl, Basel 1946, 185 ss.). Dalje: Orfej ima značilne poteze šamana: ima oblast nad naravo, živalmi in drevjem, gre v podzemlje, da tja vtihotapi dušo ali pa jo zopet spravi na gornji svet (Orfej Evridiko). Ob reki Indu so našli prastaro kulturo („protoindsko“) iz 3. tisočletja pr. n. št.: tudi tam je na pečatih podoba moža med živalmi. In ta kultura je prišla s severa. Tako domneva, da imamo v Hesihijevi glosi sled šamanizma pri Grkih, ni brez podlage.

κάρδοπος f.

Boisacq s. v. besedo, ki pomeni „nečke“, v katerih se mesi kruh, na kratko odpravi s pripombo: etimologija neznana. Izvajam jo iz καρδ- in sufiksa -οπο- (o tem gl. Schwyzer I 426, 4). Deblo je isto kakor v κραδαίνω „vihitim, stresam“. Κάρδοπος je torej posoda, „ki stresa“ — kakor je κρατήρ vrč, „ki meša“; gl. spredaj δοίδυξ. Glede vokalizma prim. καρδία, jon. καρδίη < * τ -f. Beseda je fem., ker pomeni posodo: Kühner—Blass I I, 408.

λοίαξ· ό ξηρός χόρτος Hes.

Besede Boisacq ne omenja, tudi je nisem zasledil v jezikoslovnii literaturi. „Suha trava“ je pač „pokošena“ in odtod izhajam pri razlagi. Diftong -οι- pred -α- spominja na στοά, στοιά < * σ ωFjá, gl. Schwyzer I 349. Torej smemo suponirati koren *lou- „rezati, kositi“, prim. skr. *lavah* „ki reže“, *lavakah* „kosec“ in glagol *lavati* „reže“. Iz grščine spadajo sem αλοάω, αλοιάω „mlatim“, gl. Boisacq s. v. άλωή. Po pomenu sta najbližji besedi gr. λαϊον „srp“ in skr. *lavih lavitram* „srp“, Boisacq s. v. λαϊον.

S to besedo bi povezal nerazloženo glosu pri Hes. άοια· δένδρα κοπόμενα(!) και άνατιθέμενα τηι 'Αφροδίτηι... , če smemo suponirati, da je treba brati besedo *λοία. Ker je άοια med besedami, ki se začenjajo z ά- ter je po alfabetu na pravem mestu, bi seveda bila napaka nastala pred Hesihijem oz. njegovimi viri. A- bi bil zamenjan z Λ-. Izraz κοπόμενα v interpretamentu morda to hipotezo opravičuje, prim. pomen gornjih besed.

παρθένος

Brugmann, Ber. d. Sächs. Ges. d. Wiss. 1906, 172 ss. je zavrnil vse prejšnje poskuse, kako razložiti besedo, in jo je spravil v zvezo z εύ-θένεια „obilnost, bujnost“: παρθένος bi torej pomenilo prvotno „bujnost telesnih oblik“. Toda pri tej razlagi dela težave apokopa končnega vokala v παρα-. A. Cuny, Revue des Études Indo-eur. (Bucarest) 1938, 102 ss. je mislil na disimilacijo iz *παρθένος, prim. πόρθος „mladika, veja“ (gl. Année philologique XIII, 1939, 196). Pri tej razlagi dela težave dejstvo, da gr. sufiksa -ενο- ni. H. Pedersen je v isti reviji (1938, 194 ss.) predlagal razlago „nahe bei der Säugung (**dh-eno-*) seiend“, kar navaja Schwyzer II (1950), 492 pod črto z vprašajem. Zato tudi J. P. Hofmann, Etymol. Wörterbuch des Griechischen (München 1950) s. v. pri besedi pravi samo: „Herkunft unsicher“. Besedo vežem z izrazi za „mladeniča“: κυρθάλιος· νεανίσκος Hes., lak. κυρθάνιος (σ < θ), κυρσίον· μπειράκιον Hes.

in $\sigma\acute{\alpha}\delta\rho\alpha\zeta$ (beri $\sigma\chi\upsilon\rho\theta$ -) Hes. Tej skupini do sedaj opaženih besed je pa treba dodati še $\Sigma\chi\upsilon\rho\theta\alpha\nu\acute{\alpha}\varsigma$ m. (Bechtel, KZ. L, 1922, 73), $\kappa\upsilon\rho\sigma\acute{\alpha}\nu\iota\alpha\varsigma$ Λακωνικῆς (sic!) Hes. in $\kappa\upsilon\rho\rho\acute{\alpha}\nu\eta\iota$ ὄνομα γυναικείας θεοῦ Hes., zadnji dve dokazujeta, da so se besede s $(\sigma)\kappa\upsilon\rho\theta$ - rabile za „mladeniča“ in „dekle“. Besede so po Boisacq, Hofmannu s. v. in Schwyzerju I 135 c) sorodne z lit. *nuskurdēs* „v rasti zaostal“, skr. *kṛdhūh* „okrajšan, okrnjen“, *áskṛdhoyūh* „nezmanjšan“, po Walde—Hofmann LEW pa tudi s *córdus* „v rasti zaostal“ (s. v.). V grščini ῥ preide v αρ ali υρ (Schwyzer I. c.). Pred υ se pa idevr. labiovelar delabializira, prim. beot. βανά > *guenā: γυνή < *guonā. In tako sta tudi identična $\pi\alpha\rho\theta$ - < *(s)kuerdh- in $\sigma\chi\upsilon\rho\theta$ - < *skuordh-. Idevr. začetni s- pred tenuis more odpasti, prim. slov. *skorjakorec*, shrv. *kora*. Treba je torej priznati, da poleg korena *(s)kerdh-, razširjenega iz (s)ker- „rezati“, obstoja tudi *(s)kuerdh- ali manj verjetno *(s)kuerdh-. F. Specht, Der Ursprung der idg. Deklination (Göttingen 1944, 13) priznava takšno dubleto za het. *šakanzi* (3. pl.) „vedo“ in got. *saihwān* „videti“; pri tem se sklicuje na Sturtevant, Language 6, 225 s. (op. pod črto 1). Za koren *(s)ker- je pa labiovelar tudi nedvoumno izpričan v hetitsčini: Sturtevant, Hittite Glossary (1931), 38 s. v. *kuer/kur*- (3. pl. *kuranzi*, preteritum *kuērta*) „cut off, shave, mutilate“. Mladenič in dekle sta torej „tisti, ki še ni dorastel“.

Sufiks -ενο- je nenavaden, Schwyzer I 488 ss. in Chantraine § 161 ga ne navajata oz. ne priznavata. Kakor kažejo oblike $\kappa\upsilon\rho\sigma\acute{\alpha}\nu\iota\alpha\varsigma$, $\kappa\upsilon\rho\sigma\acute{\alpha}\nu\iota\alpha\varsigma$ in $\Sigma\chi\upsilon\rho\theta\alpha\nu\acute{\alpha}\varsigma$ je nastal po disimilaciji iz -ανο/α-. Prvotni akcent * $\pi\alpha\rho\theta\alpha\nu\acute{\alpha}\nu\acute{\alpha}\varsigma$ (prim. $\acute{\alpha}\gamma\alpha\nu\acute{\alpha}\nu\acute{\alpha}\varsigma$ i. p.) se je v daktilski besedi po Wheelerjevem zakonu pomaknil za en zlog proti začetku. Beseda je bila prvotno commune kakor $\theta\epsilon\acute{\omicron}\varsigma$ ali stlat. *puer* „deček, deklica“ in tako je pojasnjena tudi končnica -ος pri femininu.

πάρνοψ

Za „kobilico“ (žuželko) je izpričano (gl. Boisacq s. v.) beot. in lezb. $\acute{\rho}\acute{\omicron}\rho\nu\omicron\psi$ ter $\acute{\kappa}\acute{\omicron}\rho\nu\omicron\psi$ pri prebivalcih pod goro Oito. Prejšnje poskuse razlage gl. Boisacq s. v. in na str. 1120: Sturtevant namreč spravlja besedo v zvezo s $\acute{\kappa}\acute{\alpha}\rho\nu\eta\iota$ ζῆμια itd. ter razume $\acute{\rho}\acute{\omicron}\rho\nu\omicron\psi$ kot „škodljiva žival“. V isti zvezi omenja priznано predgrška imena Παρνασσός, Πάρνης, Πάρνων. Pri tej razlagi sufiks -οψ ne pride do polne veljave, za kar imamo res več primerov, gl. Schwyzer I 426 op. 4. Rajši vidim v prvem delu besedo $\acute{\kappa}\acute{\alpha}\rho\nu\omicron\varsigma$ ... πρόβατον Hes., „oven, ovca“. Prim. še Ἄπόλλων Καρνεῖος, Apolon z ovnom, ki so ga častili v Sparti, gl. Nilsson, Gesch. d. griech. Rel. I 501 s. Sufiks -οψ dobi v tej zvezi poln pomen: $\acute{\rho}\acute{\omicron}\rho\nu\omicron\psi/\acute{\kappa}\acute{\omicron}\rho\nu\omicron\psi$ je žival, „ki ima izgled ovna“. Kobilica ima glavo, ki je podobna glavi ovna, tipalki pa spominjata na ovnove roge.

Grška dubleta παρ-/χορ- kaže na dubleto **ker/kuer-*, ki sem jo omenil zgoraj pri παρθένος. Drugače je nemogoče razumeti začetni *κ-* pred sledečim *-ο-* ali pa *π-*. *-ορ-* < *-αρ-* (< **-r-*) je eolizem. Ζεὺς Παρνήθιος = Ἀπήμιος, ki ga omenja Sturtevant l. c., pa ima atribut, ki je v zvezi, ki jo omenja: ἀρόνη ζῆμια.

σ α φ ή ς, σ ο φ ό ς

Boisacq s. v. *σάφα* „jasno, razločno“ zavrača Prellwitzovo razlago iz *tuā-bhā „zelo svetel“. Chantraine 6 in 428 ima besedi za nepojasneni; Schwyzer I 513 *σαφής* med adj. na *-ής* sploh ne omenja, ibid. 495, 15, 1 besede tudi ne omenja pri sufiksu *-φο-*. Besedo izvajam iz **tuā-bh-*: v **tuā-* vidim isti koren kakor v *σῶ* „sejem skozi sito“ (Etym. m.), *δια-ττᾶν* itd., gl. Boisacq s. v. *διαττάω* in Schwyzer I 320, za katerega je zveza s skr. *ítāu-* negotova. Potemtakem je prvotni pomen besede *σαφής* „presejan“. Φίλος *σαφής* Eur. Or. 1155 je zato „*presejan > *pregledan > zanesljiv“. Kar je presejano, je tudi čisto, prim. slov. *čist* k *cediti*, nem. *rein* < **kroini-* k korenu *(*s*)*kerēi-* „sondern, (durch Sieben) scheiden“ (Waldē—Hofmann LEW² s. v. cerno), gr. *καθαρός* < **κ[ρ]οθαρός* k lit. *krecziū* „stresam“ (Walde—Pokorny I 484, Schwyzer I 260 z vprašajem). *Čisto* in *jasno*, *svetlo*, kar vse pomeni *σαφής*, so pa sinonimi, na pr. pri nebu. — Glede *-α* pri *σάφα* prim. Schwyzer I 622, 8; *-φα* se najde pri *μέσφα* „do“ (ibid. 631, 7).

S *σαφής* vežem *σοφός*. Brugmann l. c. izvaja besedo iz *tuoguhós „ki jasno vidi“ ter jo veže z lat. *tuor*, *tueor*. Walde LEW² s. v. *tueor* označuje ta poskus kot „neprepričljiv“, za Boisacqa s. v. *σοφός* je „zelo dvomljiv“. Besedo izvajam iz *σαφός po asimilaciji vokalov, prim. Schwyzer I 255 *σορανίς*: *ἐλάτη παλαία* Hes. poleg *σαρ-* in imena Saronskega zaliva. Prvotni pomen „*presejan“ je prešel v „prevejan, moder“ (slov. *prevejan* je metafora, ki je nastala pri vejanju žita). Da je „prevejan“ prvotni pomen, nato kaže povest o Sisifu (Σί-συφος je reduplicirana tvorba) in glosa *σέ-συφος*: *πανούργος* Hes.

Σ ι λ η ν ό ς

Dosedanje razlage gl. pri Boisacq s. v. in v dodatku 1122. Solmsen IF. XXX 4 je zvezal besedo s *σίλλος* m. „posmehljiva pesem“ itd., ki jo izvaja iz *σιλλός „ki viha nos“. Geminata *-λλ-* je ekspresivna: izraža prezir (Boisacq s. v. *σίλλος*). M. Budimir, Grci i Pelasti (SAN, Pos. izdanja, knj. CLXVII), 17 spravlja besedo Silen v zvezo s Hesihijevo glosa *ζιτᾶνα καατύγονα*. Opis kostuma, ki ga je nosil igralec, ki je predstavljal Silena, govori proti Solmsenovi etimologiji. O. Navarre, Le théâtre

Grec (Paris 1925), 212 s. poudarja tole (gl. franc. résumé): 1. Zavihan nos vidimo na slikah in maskah satirov: torej tak nos ni bil značilen za Silena. 2. Na znani neapeljski vazi iz konca 5. stol., ki kaže priprave za satirsko igro, drži igralec, ki predstavlja Silena, v rokah masko, ki ima raven nos. Pač pa ima zavihan nos maska na pompejanskem mozaiku, ki predstavlja priprave za satirsko dramo. Tak nos omenja tudi leksikograf Poluks (2. stol. po n. št.) — Res je, da omenjeni neapeljski vazi očitajo razne nepravilnosti v slikanju igralcev, toda dejstvo je, da se je maska menjala. „Nasprotno pa je Silenov kostum ostal nespremenjen skozi stoletja. Pri Poluksu in na vseh spomenikih je glavni kos njegove oprave chiton *chortaios* (t. j. „senen“), tesno se prilegajoč triko, od katerega so viseli kosmiči sena. Ti so vzbujali, ker so ga obdajali od nog do vratu, vtis kosmate živali (Navarre 213). V tak hiton je oblečen igralec na neapeljski vazi. M. Bieber, *The History of the Greek and Roman Theater* (Princeton 1939), 15 govori tudi o „starem papanu Silenu v njegovi dlakasti koži“ („in his shaggy goatskin“).

Ker je torej za Silena značilna dlakavost, izvajam Σιληνός iz σίλλοι τρίχωρα Hes. in σίλλοι ἀναξάνει Hes. Prvo pomeni „dlaka“, drugo „razčehlja“, kar se zopet nanaša na dlako ali volno. Geminata ima isti vzrok, ki ga Boisacq omenja za σίλλος. Z besedo σίλλοι pa moremo razložiti tudi naslednje do sedaj nepojasnjene besede: σίλλυβος, ki pomeni pergamenten trak na knjižnem zvitku z oznako naslova in avtorjevega imena. Tudi ta trak visi od zvitka kot nekaka *resa*, prim. ibid. σίλλυβα pl., kar Poluks komentira s „θύσανοι“, t. j. rese, franže. Tudi σίλλ(λ)υβον „užitni osat“ je očitvidno imenovan po dlakavosti. Omenjene besede so napravljene s sufiksom -υβο-. Vsa skupina besed, ki se začenjajo s σίλλ-, govori za to, da moramo tudi pri Σιληνός vzeti v pošteev za razlago omenjeni Hesihijevi glosi.

Σκίταλοι

To so „demoni nesramnosti“ pri Aristof. Vitezi 634: pri teh in drugih si daje korajžo klobasičar pred odločilnim spopadom s Kleonom. Glagol σκατίζω pa pomeni „hudo si kaj želeti“. Boisacq s. v. ima pri etimologiji vprašaj. Besedo vežem s κίσσα/κίττα „želja po (nenavadni) hrani, ki jo ima noseča žena“ (< *κίττα) in s κοίται γυναικῶν ἐπιθυμία Hes. Te dve besedi pa veže Boisacq s. v. κίσσα II. s skr. *kētah*, lat. *invitō* in lit. *kvëcziiū* „povabim“. Lit. in lat. beseda zahtevata koren **kuoit-*, grške pa *(s)*koit-*. Treba je torej priznati dubleto, prim. *(s)*ker-/kuer-* tu gori s. v. παρθένος. Dolgi α je po m. mn. afektivne prirode; ne verjamem, da bi bile vse takšne besede izposojene iz nejonskih narečij, gl. literaturo pri Schwyzer I 497.

σποδός f.

Boisacq s. v. označuje etimologijo kot neznano. Besedo, ki pomeni „prah, pepel, žlindra, živalski odpadki“, vežem s σκυδραίνω „jezen, hud sem“, σκύζομαι „razjezim se“, σκυδρός „mrk, mračen“: σποδός < *skuod-o-s in σκυδ- < *skuod-, prim. zgoraj razlago besede παρθένος. Prvotni pomen besede σποδός je *,to, kar je zdrobljeno, stolčeno“, torej prah itd. Pomen „droben“ pa prehaja v pomen „siten, jezen, hud“, prim. shrv. *sitan* „droben“: slov. *siten*, mali: *malenkosten*, stcksl. *chudъ* „majhen: siten, hud“. Koren *skuod- pa smemo izvajati iz *sku-od-* in ta *sku-* more biti po recipročni metatezi (prim. lat. *viscum*: gr. ἰξός) identičen s *kes- v korenih *ks-eu-, *ks-en-, *ks-es-. Tudi tu smemo računati z dubleto *ku/k*: *seku- in *ks-. Stcksl. *chudъ* < *ks-ou-d-o-s je potemtakem soroden z gr. σποδός.

Pri σποδός je treba omeniti Hesihijeve glose σποδεῖν· παῖειν, συγγίγνεσθαι; — σποδεῖσθαι· περαίνεσθαι; — σποδέοντο· ἐμάχοντο, ἐτύπτοντο; — σποδοῦμενος· τυπτόμενος. Iz teh glos sledi, da je prvotni pomen „tolči, biti (se)“. Ta nam pa omogoča, da σποδεῖν zvežemo s κυδάζω „psovati“, κύδος· λαιδορία Hes, κυδάγχα· μάχας, λαιδορίας Hes., hom. κυδομός· πόλεμος itd., gl. te in sorodne besede pri Boisacqu s. v. κυδάζω. Deblo *kuδ-* je nastalo iz *(s)kuod-. Nadaljnjo zvezo z lat. *cadere* gl. pri Walde—Hofmann LEW s. v.

χοῖνιξ f.

Beseda pomeni „žitna mera (1,08 l), železni obroč v pestu kolesa, železno spono (za noge)“. Po Boisacq s. v. je beseda brez etimologije, isto pravi Chantraine 276; Schwyzer I 497, 5 je med izvedenkami na -ix- ne omenja. V pomenu „železni obroč“ se dobi tudi oblika *χοινίχη*. Pri razlagi te besede izhajam od dejstva, da ima grščina za „železni obroč v pestu“ še drugo besedo *χώνη*, jon. *χνοῖη*. Boisacq s. v. *χναύω* jih izvaja iz *ghn-ou- in jih stavi k stnord. *gnúa* „drgniti“ i. p., kar popolnoma pojasni namen obroča, da se namreč leseno pesto prehitro ne obrabi. Deblo *ghn-eu-/ou- (*χναύω* „strugam“ < *ghnau-) je razširjeno s sufiksom -eu-, ki je dodan na koren *ghen- v brezvokalni stopnji. Če *ghon- razširimo z -jo-, dobimo *χοῖνο-, prim. *φον-ιος > φοινός „rdeč od krvi“ (Boisacq s. v.). Besedo, napravljeno s sufiksom -jo-, je mogoče razširiti z nadaljnjimi sufiksi, prim. ibid. *δαφουινεός*, *φοίνιος*, *φοινήεις* (vse pri Hom.) ali *τανία* (Boisacq s. v.) iz adj. *τανιός < *ταν-ιός < *tn-jo-s. Tako je tudi *χοῖνο- obdržal svoj -jo- v *χοῖνιξ*. Pomen je bil prvotno, kakor kaže paralela s *χώνη*, *χνοῖη*, „železni obroč v pestu“, nato „obroč > spona“, končno *„prostornina v pestu > žitna mera“, in to zelo majhna, 1,08 l: ta prostornina tudi govori za podano razlago.

Ljubljana.

M. Grošelj.

RÉSUMÉ

M. Grošelj: ETYMA GRAECA

αἶκλον „souper des Spartiates“ et αἶκνον δειπνον sont tirés de R. *aik'- „percer“ comme lat. *cena* de *ker-t- „trancher“.

ἄργος se rapporte à thess. δάρτος comme skr. *açru* à δάκρυ ou lit. *ilgas* à δολιχός. Qu'il y ait influence du tabou, une troisième forme semble le prouver: ζαρτός ζωρός τριπτός Hes. (ζ — n'est pas devant ε!). Pour la „décapitation“, voy. W. Havers, *Neuere Lit. zum Sprachtabu* (Wien 1946), 117 ss.

δοῖδνξ „pilon“ est proprement „l'empresé“, cf. δέσκει φροντίζει Hes. et les synonymes σοῦδάξ de σπεύδω et θυέστης de θένω.

εἰρεσιώνη par dissimilation < *εἰρεσι-ωρα „branche...“, à laquelle on attachait(!) les prémices de la récolte des fruits(!)“: εἶρω „attacher“ et Xén. Hell. II I, 1 ἀπὸ τῆς ἄρας ἐτρέφοντο. La pensée aux noms de plantes à -ωνη peut avoir influé sur la dissimilation.

καπαρδεύσαι μαντεύσασθαι Hes. se rattache à σκαπέρδα, -εῖω < *σκα-(σ)κερδ- „action de sauter“ pour hisser l'adversaire, donc pour décider qui est le plus fort (cf. σκαπαρδεύσαι κρίναι Hes.). Σκαπαρδεύω „insulter“ est sorti de ce jeu comme lat. *insultare* < *saltare* „sauter“. *Saltare* „danser“ sert à provoquer l'ecstase prophétique des chamans. Nous sommes en présence d'un vestige de la culture arctique, transmise probablement par la Thrace. Cf. les travaux de K. Meuli et de W. Muster, cités dans le texte. La dissimilation κ-κ > κ-π peut avoir été favorisée par la pensée à πέρδομαι, cf. λακκο-σκάπερδον λακκό-πρωκτον Hes.: les joueurs essayaient à se hisser mutuellement le dos tourné!

κάρδοπος est „celle qui agite (la pâte)“ comme κρατήρ est „celui qui mélange (le vin)“. Cf. ci-dessus δοῖδνξ.

λοιάξ· ὁ ἕτηρός χόρτος Hes. < *lou-ia-k- comme σο(ι)ά < *στωFiά, cf. skr. *lavah* etc. (Boisacq s. v. ἀλωή et λαῖον).

παρθένος : σκυρθ-άλιος etc. (Boisacq s. v.) = βανά : γυνή. Les deux mots sont de la même racine: *(s)kuerdh- : *skuordh-. La racine *(s)kuer- est élargie de -dh-. Il faut admettre *(s)ker- et (s)kuer- „trancher“, cf. hitt. *kuer-* et *kur-* (Sturtevant, Hitt. Gloss., éd. 1931, pag. 38 s.); cf. Specht, *Der Ursprung der idg. Deklin.* (Göttingen 1944), 13 pour hitt. *šakanzi* et goth. *saihvan*. Le subst. a été d'abord commune comme lat. *puer*; cela explique la désinence -ος. Le suffixe est sorti de -ανός par dissimilation. Le mot est paroxytone d'après la loi de Wheeler.

παρνοψ/κόρνοψ „sauterelle“ est propr. „celui qui a l'aspect du bélier“, cf. la tête bombée des deux animaux! Il faut voir dans παρν-/κορν- : κάρνος... πρόβατον Hes., cf. Ἀπόλλων Καρνεῖος. Quant à la R., voy. ci-dessus s. v. παρθένος.

σαρίς < *tuθ-, cf. σάω „tamiser“, δια-ττάω (Boisacq s. v.). *,Tamisé“ est „sûr“ (φίλος σαρίς), „clair“ etc.

σορός < *σαρός *,tamisé“ > „fin, rusé“.

Σίληνός est propr. „le velu“, cf. σιλλοῦ τρίχωμα Hes. et σιλλοῦ ἀναζαίνει Hes. Cf. O. Navarre, *Le Théâtre Grec* (Paris 1925), 212 s.: „Cet aspect animal, il est donc probable que Silène ne le prit qu'ultérieurement... En revanche, le costume de Silène est resté immuable au cours des siècles. Chez Pollux, comme sur tous les monuments, la pièce principale en est le chiton *hortaios* (c'est-à-dire „hérissé de foin“), maillot collant à longs poils frisés qui, l'enveloppant du col jusqu'aux pieds, lui prête l'apparence velue d'une bête...“ Comparez, au contraire, la description du costume des satyres (ibid. 212): „... il se compose d'un caleçon de poil de chèvre, pourvu par derrière d'une queue de cheval et par devant d'un phallus relevé. Tout le torse, enveloppé d'un maillot

couleur chair, paraît nu.“ Il est vrai que ce sont des descriptions de costumes, mais les costumes répondaient sûrement à l'idée qu'on avait, par tradition, de ces êtres. — Par σίλλοι: τρίχωμα, on peut expliquer aussi σίλλοβα „franges“, σίλ(λ)οβον „chardon comestible“, et σίλλοβος „bande de parchemin“ (Boisacq s. v.), parce qu'il ressemble à une frange, à une mèche de poils.

Σκίταλοι „démone de l'impudeur“ est en rapport avec κίσσα/κίττα „envie de femme enceinte“ etc. (Boisacq s. v.). R. *(s)keit-/kueit-.

σποδός : σκυδ-ραίνω „être irrité“ = βανά : γυνή ou παρθένος : σκυρθ-. Pour le sens, cf. v. sl. *chudъ* „petit — mauvais“. Le sens primaire de la R. **sku-o-d-* est „battre“ (cf. σποδεῖν· παῖειν etc. Hés.), „broyer“ (> „poussière, cendre“ etc.). Les gloses, citées dans le texte, s'y rattachent.

χοῖνιξ. Il faut partir du sens „écrou de fer au centre du moyeu“ et rattacher ce mot au synonyme χνόη, χνοῖη (Boisacq s. v. χνάω), propr. „ce qui se frotte“. La R. **ghen-* au degré **ghon-*, élargie de -*jo-*, donne **χοινο-* qui est à la base de χοῖνιξ. „Écrou de fer“ > „entrave de fer“ et, d'autre part, le volume de l'écrou = 1,08 l. Cette petite mesure recommande l'explication proposée.
